

Upotreba hajdučke trave (*Achillea millefolium* L.) u etnomedicini Pirotskog okruga (jugoistočna Srbija)

Marija Marković*

Univerzitet u Nišu - Prirodno-matematički fakultet, Departman za biologiju i ekologiju
Višegradska 33, 18000 Niš

*Autor za korespondenciju: dr Marija Marković, e-mail: marijam@pmf.ni.ac.rs

Kratak sadržaj

Hajdučka trava (*Achillea millefolium* L.) je zeljasta biljka iz familije Asteraceae, koja ima dugu istoriju upotrebe u tradicionalnoj medicini. Naziv roda *Achillea* potiče iz grčke mitologije. Naime, slavni vojskovođa Ahil ju je nosio sa sobom kako bi tretirao ratne rane. Predmet ovog istraživanja bio je ispitati etnofarmakološku primenu hajdučke trave u Pirotskom okrugu. Istraživanje je sprovedeno na osnovu anketiranja stanovništva u četiri opštine: Pirot, Babušnica, Bela Palanka i Dimitrovgrad. Zabeleženo je da je *Achillea millefolium* jedna od deset najpoznatijih lekovitih biljaka u okrugu. Najčešće se koristi u vidu čaja protiv stomačnih bolesti, pogotovo za želudac, za apetit i jačanje imuniteta, a sveža biljka u vidu obloga za rane.

Ključne reči: hajdučka trava, lekovita biljka, Pirotski okrug

Uvod

Biljni lekoviti proizvodi mogu da se koriste za ublažavanje bolesti ili kao korisna dopuna savremenoj farmakoterapiji. Njihova bezbednost i efikasnost može da se očekuje na osnovu iskustava stečenih dugogodišnjom primenom u tradicionalnoj medicini. U tom smislu je sprovedena etnofarmakološka studija u Pirotskom okrugu u jugoistočnoj Srbiji.

Prema Randeloviću i sar. (1) sastavljena je lista od 93 lekovite biljke za subregion Pirot. Na planini Vidlič zabeleženo je 60 aromatičnih biljaka (2). U Pirotskom okrugu Marković et al. (3) su popisali 326 biljnih vrsta čije su droge oficinalne ili se koriste u narodnoj medicini.

Hajdučka trava (*Achillea millefolium*) je višegodišnja zeljasta biljka iz familije Asteraceae sa puzećim rizomom i uspravnom stabljikom. Listovi su dvostruko do trostruko perasto deljeni. Glavice su u gustim, ravnim, granatim gronjastim cvastima. Cveta od juna do avgusta (4). Raste pored puteva, pruga, na kamenjarima, livadama, a ređe u šumama (1, 2). Sadrži gorke materije, etarsko ulje, flavonoide, tanine i druga jedinjenja (3,5). Marković et al. (2) su sa lokaliteta Dupni kamik na planini Vidlič u nadzemnom delu hajdučke trave *Achillea millefolium* L. subsp. *millefolium* destilacijom dobili 0,21% etarskog ulja plave boje sa sadržajem azulena.

U narodnoj medicini upotrebljava se zeljasti nadzemni deo hajdučke trave u cvetu (*Millefolii herba*), ređe samo cvasti (*Millefolii flos*) ili samo list (*Millefolii folium*) kao gorko-aromatična droga, stomahik, karminativ, holagog, antiflogistik, spazmolitik, hemostatik (5). *Millefolii herba* ima primenu ne samo u narodnoj medicini, već i u savremenoj. *In vitro* studijama je dokazano da nadzemni deo hajdučke trave pokazuje antioksidativni i antiproliferativni efekat, antiinflamatornu, estrogenu, holeretičnu i antimikrobnu aktivnost, a *in vivo* studijama antiprotozoalnu aktivnost, analgetski, protivzapaljenski, gastro i hepatoprotektivni efekat, kao i pozitivno dejstvo na rad srčanog mišića (6). U ovom radu biće reči o primeni hajdučke trave u etnomedicini na osnovu anketiranja stanovništva u Pirotskom okrugu.

Metodologija

Istraživanja o poznavanju i korišćenju lekovitog bilja u Pirotskom okrugu obavljena su u toku 2017. godine anketiranjem stanovništva u četiri opštine: Pirot, Babušnica, Bela Palanka i Dimitrovgrad. Seosko stanovništvo u navedenim opštinama je popunjavalo upitnik, koji je sadržao opšte podatke o ispitanicima i specifična pitanja, koja se odnose na poznavanje i način primene lekovitog bilja. Obuhvaćeno je stanovništvo iz 144 sela Pirotskog okruga. Ispitana je 631 osoba, od čega su 337 bile osobe muškog pola, a 294 osobe ženskog pola (7).

Rezultati iz anketa su uneti u tabelu (Microsoft Excel) po abecednom redu sela u četiri opštine. U kolonama su uneseni podaci: opština, selo tj. mesto stanovanja ispitanika, pol, starost ispitanika, oblik u kom se lekovita biljka koristi i upotreba.

Rezultati i diskusija

Vrsta *Achillea millefolium* je među stanovništvom Pirotskog okruga poznata pod sledećim lokalnim nazivima: bela hajdučka trava, bela mesečina, bela hajdučica, beli ravnac, hajdučica, hajdučka trava, mesečnjak beli, ravnac, ravnež. Ukupno 244 ispitanika poznaje hajdučku travu kao lekovitu vrstu (Tabela I). Najveći broj ispitanika je pomenuo upotrebu hajdučke trave u vidu čaja protiv stomačnih bolesti i tegoba (51 ispitanik). Veći broj ispitanika pominje njenu upotrebu za želudac (24 ispitanika), za apetit (24), protiv prehlade (16), za jačanje organizma (14), jačanje imuniteta (7), protiv ginekoloških problema (7) kao i u vidu obloga ili sveže biljke za rane (17).

Tabela I Rezultati anketiranja stanovništva Pirotskog okruga o upotrebi hajdučke trave (*Achillea millefolium* L.)

Table I Overview of the survey results in the Pirot county population about the application of yarrow (*Achillea millefolium* L.)

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Pirot	Barje Čiflik	M	24	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Barje Čiflik	M	17	čaj	za apetit
Pirot	Barje Čiflik	M	68	čaj	protiv stomačnih bolesti
Pirot	Bazovik	Ž	63	čaj	protiv kašlja
Pirot	Bazovik	M	18	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Berilovac	M	76	čaj	za apetit
Pirot	Berilovac	M	60	čaj	protiv oboljenja štitne žlezde
Pirot	Berilovac	M	70	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Blato	M	59	čaj	protiv stomačnih bolesti
Pirot	Blato	M	59	čaj	protiv malaksalosti i obamrlosti
Pirot	Blato	M	59	čaj	protiv proliva
Pirot	Blato	M	59	čaj	protiv virusa
Pirot	Blato	M	59	oblog	za rane
Pirot	Blato	Ž	58	čaj	protiv stomačnih bolesti
Pirot	Velika Lukanja	M	77	svež list	za rane
Pirot	Velika Lukanja	Ž	58	čaj	protiv stomačnih bolesti
Pirot	Velika Lukanja	Ž	74	čaj	jačanje organizma
Pirot	Veliki Jovanovac	Ž	55	svež list	za rane
Pirot	Veliki Suvodol	M	52	čaj	za apetit
Pirot	Veliki Suvodol	M	52	ekstrakt	jačanje imuniteta
Pirot	Veliko Selo	M	48	čaj	jačanje organizma
Pirot	Veliko Selo	Ž	40	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Vlasi	Ž	42	čaj	jačanje organizma

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Pirot	Vlasi	M	42	čaj	za cirkulaciju
Pirot	Vranište	M	59	čaj	protiv prehlade
Pirot	Gnjilan	M	41	čaj	protiv stomaćnih bolesti
Pirot	Gnjilan	Ž	37	čaj	protiv stomaćnih bolesti
Pirot	Gostuša	M	56	čaj	protiv ginekoloških problema
Pirot	Gostuša	M	52	svež list	za rane
Pirot	Gostuša	M	52	čaj	jaćanje imuniteta
Pirot	Gostuša	Ž	48	čaj	protiv upale grla
Pirot	Gostuša	M	59	čaj	ćišćenje organizma
Pirot	Gostuša	M	59	čaj	protiv malokrvnosti
Pirot	Gostuša	M	59	čaj	protiv šećera u krvi
Pirot	Gostuša	M	66	čaj	protiv šuljeva
Pirot	Gradašnica	Ž	73	čaj	za želudac
Pirot	Gradašnica	Ž	57	čaj	jaćanje organizma
Pirot	Gradašnica	Ž	35	čaj	jaćanje organizma
Pirot	Dojkinci	Ž	55	čaj	jaćanje imuniteta
Pirot	Dojkinci	Ž	56	čaj	za želudac
Pirot	Dojkinci	Ž	69	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Držina	M	50	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Držina	Ž	48	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Izvor	Ž	64	čaj	protiv bolova u grudima
Pirot	Izvor	Ž	62	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Izvor	Ž	63	čaj	srćane bolesti
Pirot	Jelovica	M	85	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Jelovica	M	85	čaj	protiv proliva
Pirot	Jelovica	M	85	čaj	protiv ginekoloških problema
Pirot	Jelovica	M	53	čaj	jaćanje organizma
Pirot	Jelovica	Ž	56	čaj	protiv ginekoloških problema
Pirot	Koprivštica	Ž	58	čaj	protiv upale grla
Pirot	Krupac	M	29	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Krupac	Ž	54	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Krupac	M	59	čaj	protiv prehlade
Pirot	Krupac	M	52	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Kumanovo	Ž	63	čaj	protiv stomaćnih tegoba
Pirot	Mali Suvodol	Ž	70	čaj	jaćanje organizma
Pirot	Mali Suvodol	M	65	čaj	jaćanje imuniteta
Pirot	Milojkovac	M	66	čaj	protiv stomaćnih tegoba

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Pirot	Nišor	M	58	čaj	za apetit
Pirot	Novi Zavoj	Ž	34	čaj	protiv kašlja
Pirot	Obrenovac	Ž	25	čaj	za apetit
Pirot	Obrenovac	Ž	35	čaj	za apetit
Pirot	Oreovica	M	42	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Oreovica	Ž	81	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Oreovica	Ž	56	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Osmakova	Ž	55	čaj	protiv kašlja
Pirot	Osmakova	Ž	55	čaj	protiv visoke temperature
Pirot	Petrovac	Ž	55	čaj	za bolje pamćenje
Pirot	Petrovac	M	46	čaj	protiv prehlade
Pirot	Planinica	Ž	50	čaj	protiv ginekoloških problema (reguliše menstruaciju)
Pirot	Pokrevenik	M	58	čaj	za želudac
Pirot	Pokrevenik	Ž	65	čaj	za želudac
Pirot	Pokrevenik	Ž	47	čaj	za kupke
Pirot	Pokrevenik	Ž	47	čaj	protiv raznih upala
Pirot	Pokrevenik	Ž	47	čaj	protiv glavobolje
Pirot	Pokrevenik	Ž	47	čaj	protiv oboljenja sinusa
Pirot	Poljska Ržana	M	68	čaj	protiv gripa
Pirot	Poljska Ržana	Ž	58	čaj	protiv prehlade
Pirot	Ponor	Ž	59	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Ponor	Ž	59	čaj	jačanje organizma
Pirot	Ponor	M	49	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Ponor	Ž	72	čaj	za želudac
Pirot	Ponor	M	50	čaj	jačanje organizma
Pirot	Ponor	M	50	čaj	jačanje organizma
Pirot	Ponor	Ž	63	čaj	za želudac
Pirot	Ponor	M	41	čaj	za želudac
Pirot	Ponor	Ž	62	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Ragodeš	Ž	30	čaj	za smirenje
Pirot	Ragodeš	M	75	čaj	za želudac
Pirot	Rasnica	Ž	38	sveža biljka	za rane
Pirot	Rasnica	M	41	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Slavinja	M	65	čaj	protiv prehlade
Pirot	Slavinja	Ž	36	čaj	protiv prehlade
Pirot	Sopot	M	31	čaj	protiv šuljeva

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Pirot	Sopot	M	31	čaj	za želudac
Pirot	Sopot	M	31	čaj	za probavu
Pirot	Sopot	M	47	čaj	za apetit
Pirot	Sopot	M	65	čaj	protiv plućnih bolesti (astma...)
Pirot	Srećkovac	Ž	53	čaj	jačanje organizma
Pirot	Staničenje	Ž	60	sveža biljka	za rane
Pirot	Staničenje	Ž	80	čaj	za apetit
Pirot	Staničenje	M	50	suva droga	u ishrani kao začim
Pirot	Staničenje	Ž	72	čaj	za želudac
Pirot	Sukovo	Ž	35	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Sukovo	Ž	54	čaj	protiv prehlade
Pirot	Sukovo	Ž	59	čaj	protiv stomačnih bolesti
Pirot	Sukovo	M	18	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Sukovo	M	63	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Temska	Ž	47	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Temska	M	43	čaj	lečenje organa za varenje
Pirot	Temska	Ž	71	čaj	za želudac
Pirot	Temska	M	58	čaj	za apetit (podstiče organe za varenje na rad)
Pirot	Topli Do	M	76	čaj	protiv srčanih bolesti
Pirot	Topli Do	M	62	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Cerova	M	65	čaj	protiv bolesti unutrašnjih organa
Pirot	Cerova	M	76	sveža biljka	za rane
Pirot	Cerova	M	59	čaj	jačanje organizma
Pirot	Crvenčevo	M	63	čaj	jačanje organizma
Pirot	Crvenčevo	M	28	čaj	za apetit
Pirot	Crvenčevo	M	28	čaj	protiv stomačnih bolesti
Pirot	Crvenčevo	M	70	svež list	za rane
Pirot	Crvenčevo	M	58	čaj	protiv prehlade
Pirot	Crvenčevo	M	58	sveža biljka	za rane
Pirot	Crnoklište	M	46	čaj	za apetit
Pirot	Crnoklište	M	35	čaj	protiv stomačnih tegoba
Pirot	Crnoklište	M	80	čaj	ne zna upotrebu
Pirot	Činiglavci	M	71	čaj	za apetit
Pirot	Činiglavci	M	44	čaj	za apetit
Babušnica	Berduj	Ž	71	čaj	ne zna upotrebu
Babušnica	Bratiševac	M	50	sveža biljka	za rane
Babušnica	Bratiševac	M	50	čaj	protiv prehlade

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Babušnica	Valniš	M	54	čaj	protiv stomačnih tegoba
Babušnica	Valniš	Ž	55	čaj	za apetit
Babušnica	Valniš	M	24	čaj	protiv stomačnih tegoba
Babušnica	Vuči Del	Ž	54	čaj	protiv stomačnih bolesti
Babušnica	Gorčinci	Ž	71	čaj	protiv prehlade
Babušnica	Gorčinci	Ž	62	čaj	ne zna upotrebu
Babušnica	Grnčar	Ž	32	čaj	za želudac
Babušnica	Dol	M	52	čaj	protiv upale mokraćnih kanala
Babušnica	Dol	M	52	čaj	protiv oboljenja prostate
Babušnica	Dol	Ž	72	čaj	protiv stomačnih bolesti
Babušnica	Donje Krnjino	M	54	čaj	ne zna upotrebu
Babušnica	Draginac	M	72	čaj	za želudac
Babušnica	Draginac	M	72	čaj	protiv cista na bubrezima
Babušnica	Zavidince	Ž	44	čaj	za želudac
Babušnica	Zvonce	M	35	čaj	protiv stomačnih bolesti
Babušnica	Kaluđerevo	M	50	čaj	protiv stomačnih tegoba
Babušnica	Kaluđerevo	M	76	čaj	ne zna upotrebu
Babušnica	Kambelevac	M	67	čaj	za želudac
Babušnica	Ljuberađa	M	20	čaj	protiv prehlade
Babušnica	Modra Stena	M	37	čaj	protiv stomačnih tegoba
Babušnica	Modra Stena	M	50	čaj	za smirenje
Babušnica	Preseka	M	28	čaj	protiv čira na želucu
Babušnica	Provaljenik	Ž	43	čaj	za želudac
Babušnica	Radinjince	Ž	62	oblog	protiv curenja dojke
Babušnica	Radoševac	M	59	ulje	za rane
Babušnica	Radoševac	Ž	58	čaj	za želudac
Babušnica	Radoševac	Ž	28	čaj	za želudac
Babušnica	Radoševac	M	63	čaj	ispiranje rana
Babušnica	Rakita	Ž	56	čaj	ne zna upotrebu
Babušnica	Resnik	Ž	75	čaj	ne zna upotrebu
Babušnica	Resnik	M	47	čaj	protiv bolova u grudima
Babušnica	Resnik	M	40	čaj	protiv stomačnih tegoba
Babušnica	Resnik	M	56	čaj	protiv stomačnih bolesti
Babušnica	Suračevo	M	31	ulje	za rane i opekotine
Bela Palanka	Veta	M	62	sveža biljka	za rane
Bela Palanka	Vitanovac	Ž	73	čaj	protiv kašlja
Bela Palanka	Vrandol	Ž	20	čaj	protiv stomačnih tegoba
Bela Palanka	Vrgudinac	Ž	60	čaj	protiv stomačnih tegoba

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Bela Palanka	Vrgudinac	M	82	čaj	protiv stomačnih bolesti
Bela Palanka	Gornja Koritnica	Ž	44	čaj	protiv stomačnih tegoba
Bela Palanka	Gornja Koritnica	Ž	44	čaj	protiv prehlade
Bela Palanka	Gornja Koritnica	Ž	44	čaj	za apetit
Bela Palanka	Divljana	M	58	čaj	za apetit
Bela Palanka	Dolac	Ž	55	sveža biljka	za rane
Bela Palanka	Dolac	Ž	55	čaj	za želudac
Bela Palanka	Dolac	Ž	55	čaj	protiv bakterija (antiseptik)
Bela Palanka	Donja Koritnica	Ž	73	čaj	jačanje organizma
Bela Palanka	Donja Koritnica	M	25	čaj	protiv stomačnih tegoba
Bela Palanka	Draževo	Ž	54	čaj	čišćenje organizma
Bela Palanka	Klisura	Ž	59	čaj	protiv stomačnih tegoba
Bela Palanka	Klisura	Ž	59	čaj	ne zna upotrebu
Bela Palanka	Klisura	M	55	sveža biljka	za rane
Bela Palanka	Klisura	M	56	čaj	protiv bakterija (antiseptik)
Bela Palanka	Kozja	M	77	oblog	za rane i posekotine
Bela Palanka	Kozja	M	77	oblog	protiv bubuljica
Bela Palanka	Kozja	M	53	čaj	čišćenje krvi
Bela Palanka	Kozja	Ž	47	čaj	protiv krvarenja u menopauzi
Bela Palanka	Kremenica	M	62	čaj	ne zna upotrebu
Bela Palanka	Krupac	M	56	čaj	protiv stomačnih tegoba
Bela Palanka	Krupac	Ž	77	čaj	ne zna upotrebu
Bela Palanka	Lanište	Ž	46	čaj	protiv upale grla
Bela Palanka	Lanište	M	70	čaj	protiv prehlade
Bela Palanka	Ljubatovica	Ž	67	čaj	za apetit
Bela Palanka	Ljubatovica	Ž	62	čaj	za smirenje
Bela Palanka	Moklište	M	34	čaj	ne zna upotrebu
Bela Palanka	Moklište	M	60	čaj	protiv bronhitisa
Bela Palanka	Moklište	Ž	68	čaj	za želudac
Bela Palanka	Mokra	Ž	46	čaj	protiv ginekoloških problema
Bela Palanka	Novo Selo	M	59	čaj	za apetit
Bela Palanka	Novo Selo	M	75	čaj	za cirkulaciju
Bela Palanka	Novo Selo	M	75	čaj	protiv oboljenja žuči
Bela Palanka	Novo Selo	M	75	čaj	protiv bolesti unutrašnjih organa
Bela Palanka	Sinjac	Ž	28	čaj	za apetit
Bela Palanka	Sinjac	Ž	69	čaj	za želudac
Bela Palanka	Sinjac	Ž	70	čaj	protiv šećera u krvi

Opština	Selo	Pol	Starost	Oblik	Upotreba
Bela Palanka	Telovac	M	58	čaj	jačanje imuniteta
Bela Palanka	Toponica	Ž	48	čaj	jačanje imuniteta
Bela Palanka	Toponica	M	57	čaj	za apetit
Bela Palanka	Crvena Reka	M	36	čaj	protiv stomačnih tegoba
Bela Palanka	Crvena Reka	Ž	57	čaj	za apetit
Bela Palanka	Crvena Reka	M	65	čaj	za apetit
Bela Palanka	Crvena Reka	Ž	17	svež list	za rane
Bela Palanka	Crveni Breg	M	52	čaj	protiv prehlade
Bela Palanka	Crveni Breg	Ž	50	čaj	protiv stomačnih bolesti
Bela Palanka	Crnče	Ž	65	čaj	za želudac
Bela Palanka	Crnče	Ž	65	čaj	protiv bolesti bešike i bubrega
Bela Palanka	Čiflik	Ž	62	čaj	protiv kašlja
Bela Palanka	Čiflik	M	85	čaj	protiv stomačnih bolesti
Bela Palanka	Čiflik	Ž	23	čaj	protiv stomačnih bolesti
Bela Palanka	Čiflik	Ž	31	čaj	protiv upale mokraćnih kanala
Bela Palanka	Čiflik	Ž	60	čaj	protiv stomačnih bolesti
Bela Palanka	Špaj	M	62	čaj	protiv upale mokraćnih kanala
Bela Palanka	Špaj	M	82	čaj	protiv gripa
Dimitrovgrad	Bilo	M	31	čaj	za apetit
Dimitrovgrad	Vlkovija	Ž	61	čaj	za želudac
Dimitrovgrad	Gojin Dol	M	60	čaj	protiv prehlade
Dimitrovgrad	Gradinje	Ž	37	čaj	protiv stomačnih tegoba
Dimitrovgrad	Izatovci	M	52	čaj	jačanje imuniteta
Dimitrovgrad	Kusa Vrana	M	39	čaj	za apetit
Dimitrovgrad	Lukavica	Ž	63	ekstrakt u rakiji	protiv reumatskih bolova
Dimitrovgrad	Lukavica	M	60	ekstrakt u rakiji	protiv reumatskih bolova
Dimitrovgrad	Lukavica	Ž	50	čaj	protiv stomačnih tegoba
Dimitrovgrad	Poganovo	M	74	čaj	ne zna upotrebu
Dimitrovgrad	Radejna	M	54	čaj	ne zna upotrebu
Dimitrovgrad	Radejna	M	61	čaj	za želudac
Dimitrovgrad	Radejna	Ž	51	čaj	protiv plućnih bolesti (astma, bronhitis...)
Dimitrovgrad	Senokos	M	65	čaj	protiv prehlade
Dimitrovgrad	Smilovci	Ž	47	čaj	protiv ginekoloških problema
Dimitrovgrad	Smilovci	Ž	63	čaj	protiv ginekoloških problema
Dimitrovgrad	Smilovci	Ž	44	čaj	protiv stomačnih tegoba
Dimitrovgrad	Smilovci	M	53	čaj	protiv stomačnih tegoba

Od ukupnog broja, 22 ispitanika pominje hajdučku travu kao lekovitu biljku, ali ne zna njenu upotrebu. Manji broj ispitanika pominje upotrebu protiv kašlja (5), protiv upale grla (3), protiv upale mokraćnih kanala (3), za smirenje (3), protiv bolesti unutrašnjih organa (2), čišćenje organizma (2), protiv plućnih bolesti (2), protiv bakterija (kao antiseptik) (2), protiv bolova u grudima (2), protiv gripa (2), protiv proliva (2), protiv reumatskih bolova (2), protiv šećera u krvi (2), protiv srčanih bolesti (2), za cirkulaciju (2), protiv šuljeva (2), protiv bolesti bešike i bubrega (1), protiv bronhitisa (1), protiv čira na želucu (1), čišćenje krvi (1), protiv curenja dojke (1), za ispiranje rana (1), lečenje organa za varenje (1), protiv oboljenja prostate (1), protiv oboljenja sinusa (1), protiv oboljenja štitne žlezde (1), protiv oboljenja žuči (1), protiv bubuljica (1), protiv glavobolje (1), protiv malokrvnosti (1), protiv raznih upala (1), protiv virusa (1), protiv visoke temperature (1), protiv cista na bubrezima (1), za kupke (1), za bolje pamćenje (1), za probavu (1).

Slične rezultate su dobili Jarić et al. (8), koji su radili sličnu etnobotaničku studiju o primeni samoniklih lekovitih biljaka na Kopaoniku (centralna Srbija). Oni pominju hajdučku travu kao aromatik, adstringent i diuretik. Za unutrašnju primenu navode čaj pre obroka za poboljšanje apetita, protiv gastrointestinalnih bolesti – dijareje, kod dispepsije, protiv respiratornih bolesti – prehlade, gripa, kašlja i bronhijale astme, a za spoljašnju upotrebu kao hemostiptik protiv rana, čireva i hemoroida. Zlatković i Bogosavljević (9) su obradili taksonomsku i farmakološku valorizaciju lekovitih biljaka klisure Svrliškog Timoka u istočnoj Srbiji. Oni pominju hajdučku travu kao holagog, hemostatik, protiv dispepsije i diareje. Osim toga, u najnovijoj etnobotaničkoj studiji za istočnu Srbiju, u užem smislu Negotinsku Krajinu, Janačković et al. (10) na osnovu anketiranja tamošnjeg stanovništva zabeležili su primenu hajdučke trave za postizanje antibakterijskog delovanja, protiv stomaćnih problema, čira na želucu, menstrualnih tegoba i rana. Slična etnofarmakološka primena hajdučke trave u etnomedicini zabeležene je za Pirotski okrug.

Osim primene u etnomedicini, tokom anketiranja stanovništva u Pirotskom okrugu pomenuta je i primena hajdučke trave u ljudskoj ishrani u vidu začina, kao i za ispiranje rana domaćih životinja i protiv proliva kod stoke.

Zaključak

Na osnovu rezultata anketiranja stanovništva u Pirotskom okrugu nađeno je da hajdučka trava ima čestu primenu, u čija je lekovita svojstva seosko stanovništvo dobro upućeno. Koristi se nadzemni deo biljke u cvetu u vidu čaja najčešće protiv stomaćnih bolesti i tegoba, za želudac, apetit, protiv prehlade, protiv ginekoloških problema; u vidu ekstrakta u rakiji za apetit, jačanje organizma i imuniteta, a eksterno u vidu odvarka, ulja ili sveže biljke za tretiranje rana.

Zahvalnica

Ovaj rad je rađen u okviru projekta Srpske akademije nauka i umetnosti pod nazivom „Etnofarmakološka studija jugoistočne Srbije“. Posebnu zahvalnost izražavam rukovodiocu projekta, akademiku dr Dragoslavu Marinkoviću.

Literatura

1. Randelović N., Sotirov S., Stamenković V., Redžepi F., Randelović V., Zlatković B. Lekovito bilje subregiona Pirot. Zbornik radova Tehnološkog fakulteta u Leskovcu, 7/8. 1991;29-33.
2. Marković M., Pavlović-Muratspahić D., Matović M., Marković A, Stankov-Jovanović V. Aromatic Flora of the Vidlič Mountain. *Biotechnology & Biotechnological Equipment*, 2009;23(2):1225-9.
3. Marković M, Matović M, Pavlović D, Zlatković B, Marković A, Jotić B, Stankov-Jovanović V. Resources of medicinal plants and herbs collector's calendar of Pirot County (Serbia), *Biologica Nyssana*. 2010;1(1-2):9-21.
4. Gajić M. Rod *Achillea L.* In: Josifović M., editor. *Flora SR Srbije VII: Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje prirodno-matematičkih nauka*, Beograd; 1975; p. 105-8.
5. Sarić M. Lekovite biljke SR Srbije. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Posebna izdanja, Vol. DXCVIII, Odeljenje prirodno-matematičkih nauka, No. 65; 1989. 77 p.
6. Committee on Herbal Medicinal Products (HMPC). Assessment report on *Achillea millefolium L.*, herba, EMA/HMPC/290309/2009. 12 July 2011. https://www.ema.europa.eu/en/documents/herbal-report/final-assessment-report-achillea-millefolium-l-herba_en.pdf
7. Stankov Jovanović V., Šmelcerović A., Smiljić M., Ilić M., Marković M. Ethnopharmacological application of St. John's wort in Pirot county (Etnofarmakološka primena kantariona u Pirotskom okrugu), *Pirotski zbornik*. 2018;43:141-6.
8. Jarić S., Popović, Z., Mačukanović-Jocić M., Đurđević L., Mijatović, L., Karadžić, B. Mitrović, M., Pavlović, P. An ethnobotanical study of the usage of wild medicinal herbs from Kopaonik Mountain (Central Serbia), *J Ethnopharmacol* 2017;111:160-75.
9. Zlatković B., Bogosavljević S. Taxonomic and pharmacological valorization of the medicinal flora in Svrljiški Timok gorge (Eastern Serbia) *Facta Universitatis Series: Medicine and Biology* 2014;16(2):76–86.
10. Janačković P., Gavrilović M., Savić J., Marin P., Dajić Stevanović Z. Traditional knowledge of plant use from Negotin Krajina (Eastern Serbia): An ethnobotanical study, *Indian J Tradit Know* 2019;18(1):25-33.

Application of yarrow (*Achillea millefolium* L.) in ethnomedicine of the Pirot county (southeastern Serbia)

Marija Marković*

University of Niš - Faculty of Science and Mathematics, Department of Biology and Ecology, Višegradska 33, 18000 Niš

*Corresponding author: dr Marija Marković, e-mail: marijam@pmf.ni.ac.rs

Summary

Yarrow (*Achillea millefolium* L.) is a herbaceous plant from family Astereaceae, that has a long history of use in traditional medicine. The genus name *Achillea* is derived from greek mythology. Namely, the famous military leader, Achilles, carried it with his army to treat battle wounds. The subject of this study was the research of ethnopharmacological application of yarrow in the Pirot county. The study was conducted in the form of surveys among the population in four municipalities: Pirot, Babušnica, Bela Palanka and Dimitrovgrad. It was noticed that yarrow is one of ten best known medicinal plant species in the Pirot county. It is usually used in the form of herbal tea against stomach diseases, especially for stomach, for appetite, improving immunity, and fresh herb in the form of compress for wounds.

Key words: yarrow, medicinal plant, Pirot county.
